

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Pavla Šámala, soudce Jana Wintra a soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti stěžovatelky **R. H.**, zastoupené Mgr. Klárou Kalibovou, Ph.D., advokátkou se sídlem v Praze 6, Eliášova 476/28, proti příkazu k zatčení Okresního soudu v Mostě č. j. 42 Nt 27001/2022-10 ze dne 6. února 2023, a návrhu na přiznání náhrady nákladů právního zastoupení v řízení před Ústavním soudem, za účasti **Okresního soudu v Mostě**, jako účastníka řízení, a **Okresního státního zastupitelství v Mostě**, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

- I. Příkazem k zatčení Okresního soudu v Mostě č. j. 42 Nt 27001/2022-10 ze dne 6. února 2023 bylo porušeno právo stěžovatelky na osobní svobodu zakotvené v článku 8 odst. 1, 2 a 4 Listiny základních práv a svobod a v článku 5 odst. 1 a 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.**
- II. Příkaz k zatčení Okresního soudu v Mostě č. j. 42 Nt 27001/2022-10 ze dne 6. února 2023 se ruší.**
- III. Okresnímu soudu v Mostě se ukládá povinnost nahradit stěžovatelce do tří dnů od vykonatelnosti tohoto nálezu náklady za řízení před Ústavním soudem ve výši 6 800 Kč k rukám zástupkyně stěžovatelky.**

Odůvodnění:

I. Namítané porušení ústavně zaručených práv

1. Stěžovatelka se domáhá ústavní stížností zrušení napadeného rozhodnutí; namítá, že jí bylo porušeno její ústavně zaručené právo na osobní svobodu, zakotvené v čl. 8 odst. 1, 2 a 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a v čl. 5 odst. 1 a 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

II. Rekapitulace skutkového a procesního vývoje

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu Okresního soudu v Mostě (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 42 Nt 27001/2022 se podává, že proti stěžovatce zahájila Policie České republiky, Krajské ředitelství Ústeckého kraje, Skupina kriminální policie a vyšetřování, Územní odbor Most (dále jen „policejní orgán“), dne 19. srpna 2021 úkony trestního řízení pro podezření ze spáchání přečinu obecného ohrožení podle § 272 odst. 1 trestního zákoníku. Ve věci byl k posouzení duševního stavu stěžovatelky vypracován znalecký posudek, na jehož základě policejní orgán usnesením č. j. KRPU-142382-56/TČ-2021-040871-TP ze dne 13. července 2022 věc odložil podle § 159a odst. 2 ve spojení s § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu, neboť duševní onemocnění stěžovatelky jí znemožňuje chápat význam trestního řízení.

3. Dne 13. prosince 2022 podal státní zástupce Okresního státního zastupitelství v Mostě návrh na uložení ochranného léčení stěžovatelce a dne 3. ledna 2023 nařídil okresní soud veřejné zasedání, k němuž stěžovatelku předvolal. Stěžovatelka v té době pobývala u své dcery ve Velké Británii a předvolání jí nebylo doručeno. Policejní orgán stěžovatelku dne 25. ledna 2023 telefonicky kontaktoval a zjistil jak místo jejího pobytu, tak i její záměr vrátit se do České republiky v průběhu března 2023 (č. l. 8). Po seznámení se s těmito poznatky vydal okresní soud příkaz k zatčení podle § 69 odst. 1 trestního řádu, který odůvodnil neznámým pobytem stěžovatelky a nemožností doručit jí předvolání k veřejnému zasedání s tím, že má být po zatčení předvedena do 24 hodin k okresnímu soudu k výslechu.

4. E-mailem ze dne 8. února 2023 (č. l. 13) kontaktovala stěžovatelka přímo okresní soud s tím, že si není vědoma žádného prohřešku, ale kvůli soudu se vrací do České republiky dne 20. února 2023, k čemuž využije „jediný přijatelný let“, současně zopakovala svůj telefonní kontakt.

5. Dne 20. února 2023 byla stěžovatelka po příletu zadržena a v 19:00 hod. umístěna do cely předběžného zadržení. Dne 21. února 2023 v 9:25 hod. byla předvedena před soudce okresního soudu a byla ztotožněna podle policejní lustrace. Do protokolu (č. l. 16) znovu uvedla svůj telefon, přislíbila přijímat telefonní hovory i od neznámých čísel a přijala informaci, že nedostaví-li se k veřejnému zasedání a bude-li „pro soud nedostupná i telefonicky, bude to považováno za vyhýbání se trestnímu stíhání a bude na [ni] uvalena vazba“. Na to jí bylo předáno předvolání k veřejnému zasedání dne 27. února 2023, a protože si ne zvolila obhájce, požádala o jeho ustanovení. V 9:35 hod byla stěžovatelka propuštěna ze zadržení na svobodu.

6. Ještě téhož dne udělila stěžovatelka plnou moc výše označené zástupkyni. Dne 27. února 2023 proběhlo veřejné zasedání v nepřítomnosti stěžovatelky zastoupené ustanovenou obhájkyní, neboť zvolený zástupce (substituent) nesouhlasil se zkrácením zákonné doby k přípravě na jednání. Následně okresní soud stěžovatelce uložil ochranné

ambulantní léčení usnesením č. j. 42 Nt 27001/2022-36, ve kterém mimo jiné uvedl, že „její přítomnost nepovažoval za nezbytně nutnou, neboť jak výše uvedeno, tak jako tak smysl soudního řízení nechápe a není vlastně schopna se ho smysluplně zúčastnit“.

III. Argumentace stěžovatelky

7. Řádně zastoupená stěžovatelka ve své včas podané ústavní stížnosti splňující požadavky zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), spatřuje v napadeném příkazu k zatčení porušení svého práva na osobní svobodu. Poukazuje na znění § 69 odst. 1 trestního řádu, podle kterého musí být pro vydání příkazu k zatčení obviněné osoby, kterou nelze předvolat, předvést nebo zadržet, naplněny vazební důvody. V případě stěžovatelky nebyla splněna žádná z uvedených podmínek a rozhodnutí okresního soudu je svévolné, neboť o omezení osobní svobody rozhodl bez naplnění zákonných důvodů. Příkaz nebyl řádně odůvodněn a nebyl v něm uveden žádný vazební důvod (§ 67 trestního řádu); k tomu stěžovatelka odkazuje na nálezy sp. zn. II. ÚS 3700/16 ze dne 23. května 2017 (N 87/85 SbNU 489), sp. zn. IV. ÚS 1507/21 ze dne 24. srpna 2021 (všechna rozhodnutí na <http://nalus.usoud.cz>) a sp. zn. III. ÚS 609/22 ze dne 31. května 2022, podle kterého „[p]říkaz k zatčení jako prostředek k zajištění účasti obviněného v trestním řízení může být odůvodněn až tehdy, vyčerpaly-li orgány činné v trestním řízení všechny ostatní, co do okolností případu méně invazivní možnosti, případně alespoň v odůvodnění vyloučily možnost jejich použití“.

8. Stěžovatelka uvádí, že je osobou s kombinovaným zdravotním postižením psychiatrického charakteru a není schopna chápat význam soudního řízení. Od odložení věci policejním orgánem do návrhu státního zástupce uplynulo téměř půl roku a stěžovatelka si nebyla vědoma možného pokračování řízení. Za tohoto stavu věci okresní soud nařídil veřejné zasedání k projednání návrhu státního zástupce a s ohledem na svůj (svévolný) závěr, že odložením věci zaniklo zmocnění obhájky, doručoval předvolání pouze stěžovatelce. Po neúspěšném pokusu doručit předvolání na adresu trvalého bydliště stěžovatelky okresní soud nevyužil jiné možnosti kontaktovat ji a vydal napadený příkaz, čímž porušil základní práva stěžovatelky.

9. Současně stěžovatelka navrhuje přiznání náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 9 odst. 4 písm. e), § 7 a § 13 odst. 4 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „advokátní tarif“), ve výši 6 800 Kč k rukám její zástupkyně.

IV. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika

10. K ústavní stížnosti se na základě výzvy vyjádřil předseda senátu okresního soudu, který uvedl, že duševně nemocná stěžovatelka, kterou není možné pro nepřičetnost trestně stíhat, je důvodně podezřelá ze spáchání ‚zločinu‘ (§ 272 odst. 1 trestního zákoníku), je důvodně podezřelá, že následně spáchala trestný čin pomluvy (§ 184 odst. 1 trestního zákoníku) a její pobyt na svobodě je podle znalce nebezpečný. Jelikož návrh na ochranné léčení byl podán až po pěti měsících, považoval za nutné rozhodnout rychle, předvolání se však nepodařilo doručit, a proto byla vyžádána spolupráce policejního orgánu. Ten sice telefonicky kontaktoval osobu, která se za stěžovatelku vydávala a uvedla místo pobytu ve Velké Británii, tyto údaje ale nebylo možno ověřit a okresní soud nevěřil, že duševně

nemocná stěžovatelka sdělila policejnímu orgánu pravdu. Proto soud nespolehal na neověřené informace a za efektivnější postup považoval vydání příkazu, neboť duševně chorá stěžovatelka by se mohla dopustit další trestné činnosti. Ve vyjádření dovedl, že byly naplněny důvody vazby útěkové [§ 67 písm. a) trestního řádu], neboť stěžovatelka zřejmě pobývá v cizině, nemá trvalé bydliště a neuvědomuje si, že je proti ní vedeno soudní řízení, přičemž doručování do Velké Británie nepovažuje za účinné. Dále měl být naplněn důvod vazby předstížené [§ 67 písm. c) trestního řádu], protože stěžovatelka si nepřipouští, že se dopouští trestné činnosti, že je nebezpečná a že se pomluvou dopustila dalšího trestného činu. Na osobní svobodě byla omezena jen v omezeném rozsahu, po předání předvolání byla propuštěna, přestože neposkytla žádnou doručovací adresu a soud musí spoléhat, že si na základě telefonické výzvy příslušné písemnosti sama vyzvedne. Podle předsedy senátu byla stěžovatelka pro soud nekontaktní a argument, že „není v této fázi řízení již formálně obviněnou je, zcela účelový - trestní řízení proti ní stále probíhá a je řešeno dle trestního řádu“. Zdravotní stav nejen že nevyklučuje možnost vydání příkazu k zatčení, ale v případě stěžovatelky „je naopak dokonce jedním z hlavních důvodů její nebezpečnosti a jako takový právě důvodem k vydání příkazu“.

11. K vyjádření připojil (na vědomí) i své vyjádření k předchozí stížnosti obhájkyne stěžovatelky na jeho postup v řízení o uložení ochranného léčení – podnětu na zahájení kárného řízení, v němž především uvedl, že jde o námitky obhájkyne, nikoli stěžovatelky, která pro své postižení nemůže stížnost chápat. Důvodně podezřelá stěžovatelka sice nebude potrestána, ale v úvahu přichází ochranné opatření, a proto je na ni nutno hledět obdobně jako na osobu obviněnou. Dále se vyjádřil k právu na obhajobu s tím, že pravomocným ukončením věci bylo zmocnění zástupkyne ukončeno (§ 41 odst. 5 trestního řádu).

12. V replice stěžovatelka zopakovala zákonné důvody, pro něž lze příkaz k zatčení vydat a poukázala na čl. 2 odst. 2 Listiny, podle kterého je soudcem zvolený postup *ultra vires*, a poukázala na vyjádření, v němž je nesprávně ztotožněno „vedení trestního řízení“ a „zahájení trestního stíhání“, přestože z usnesení o odložení věci je patrné, že trestní stíhání stěžovatelky nikdy zahájeno nebylo. Stěžovatelka odmítá relevanci úvah okresního soudu o její nedůvěryhodnosti, o doručování do Velké Británie či existenci vazebních důvodů a má za to, že jimi je *de facto* potvrzena tvrzená neústavnost postupu okresního soudu; na zrušení příkazu k zatčení proto trvá.

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

13. Ústavní soud dospěl k závěru, že podle § 44 zákona o Ústavním soudu není třeba ve věci nařizovat ústní jednání a že ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy České republiky soudním orgánem ochrany ústavnosti, kterému přísluší rozhodovat o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí, proti němuž zákon žádný (další) opravný prostředek nepřipouští. Ústavní soud není součástí soustavy soudů, jimž ani není instančně nadřazen. Zásah Ústavního soudu připadá v úvahu pouze při zjištění nejzávažnějších pochybení, představujících porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jsou-li závěry obecných soudů hrubě nepřiléhavé nebo vykazují-li znaky svévole.

15. Podle čl. 8 Listiny je osobní svoboda zaručena (odst. 1), nikdo nesmí být zbaven osobní svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon (odst. 2), a zatčení je možné jen na základě odůvodněného rozhodnutí soudu (odst. 4). Obdobně čl. 5 odst. 1

Úmluvy umožňuje zatčení jen ze zákonných důvodů pro nepodrobení se soudnímu rozhodnutí, nesplnění zákonné povinnosti, případně za účelem předvedení před soud pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu. Podle čl. 5 odst. 2 Úmluvy musí být každý zatčený seznámen s důvody zatčení i s každým obviněním proti sobě.

16. Zákonné vymezení představuje § 69 odst. 1 trestního řádu, podle kterého je možné vydat příkaz k zatčení tehdy, je-li dán vazební důvod a přítomnost obviněného u výslechu nejde zajistit jiným způsobem; podle druhého odstavce musí příkaz kromě jednoznačné identifikace osoby, proti níž směřuje, obsahovat stručný popis skutku, pro který je obviněný stíhán, označení trestného činu a přesný popis důvodů, pro něž je příkaz vydáván.

17. Napadený příkaz k zatčení nesplňuje shora uvedené podmínky už na zákonné úrovni. Celé odůvodnění příkazu zní: „*Neznámý pobyt, nemožnost doručení předvolání k veřejnému zasedání.*“ Není zde popsán žádný skutek, pro který by byla stěžovatelka stíhána, označení trestného činu, který měl být spáchán, a ani vazební důvod podle § 67 trestního řádu, případně právní či skutkové úvahy, na základě nichž by bylo možné některý z vazebních důvodů dovodit. Podle nálezu sp. zn. IV. ÚS 1507/21 lze stručnost příkazu k zatčení tolerovat, „*ale jen při popisu skutku, pro nějž je obviněný stíhán. Kromě označení trestného činu naopak předvídá přesný popis důvodů, pro které se příkaz k zatčení vydává.*“ Podle spisu okresního soudu žádné takové důvody nebyly dány a za příléhavý nelze považovat ani jejich nástin, zmíněný teprve ve vyjádření okresního soudu k ústavní stížnosti.

18. Lze sice připustit obtíže s doručováním do ciziny, nelze však přijmout závěr o vyloučení možných komplikací nutností konat rychle, uplynulo-li od šetřené události šestnáct měsíců a od pravomocného odložení věci pět měsíců. Neznámý pobyt není vazebním důvodem – tím může být obava, že daná osoba se bude skrývat, aby se vyhnula trestnímu stíhání nebo trestu. K takovému závěru nadto musí svědčit konkrétní podezření, že stíhaný koná aktivní kroky k útěku nebo skrývání, takový postoj nelze presumovat pouze z toho, že se zdržuje v cizině. Zákonným předpokladem zatčení je požadavek přítomnosti u výslechu, nikoli nemožnost doručení předvolání k jednání soudu.

19. Ze spisu je dále zjevné, že k protiprávnímu jednání ze dne 4. srpna 2021 stěžovatelka podala dne 9. března 2022 vysvětlení, a aniž by bylo zahájeno její trestní stíhání (§ 160 trestního řádu), policejní orgán podezření ze spáchání trestného činu odložil pro její nezpůsobilost plně chápat smysl a význam trestního řízení. Za této situace se snaha urychleně rozhodnout ve veřejném zasedání v přítomnosti stěžovatelky jeví jako nelogický postup. Prověrování bylo odloženo, protože stěžovatelka není schopna trestnímu řízení porozumět, a proto je třeba ji řádně předvolat k soudnímu jednání.

20. Na základě uvedených skutečností Ústavní soud uzavírá, že okresní soud nesprávně vyložil zákonné požadavky pro vydání příkazu k zatčení podle § 69 odst. 1 trestního řádu a postupoval v rozporu s čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny, neboť rozhodl o zbavení osobní svobody stěžovatelky jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Současně porušil i čl. 5 odst. 1 Úmluvy, který vedle zákonnosti zbavení svobody požaduje, aby každé zbavení svobody bylo slučitelné s cílem chránit jednotlivce před svévolí. Napadený příkaz není možné považovat ani za „*odůvodněný příkaz soudce*“, jak požaduje čl. 8 odst. 4 Listiny, neboť jeho odůvodnění nesplňuje zákonné požadavky pro zvolený postup. Stěžovatelka tedy ani nebyla řádně seznámena s důvody svého zatčení ve smyslu čl. 5 odst. 2 Úmluvy. Takové pochybení je o to závažnější, bylo-li účelem jeho vyhotovení a realizace toliko doručení předvolání k veřejnému zasedání stěžovatelce – osobě, která

není pro své zdravotní omezení schopna chápat význam trestního řízení, což připouští i okresní soud.

21. Za stejně nepřijatelné považuje Ústavní soud také poučení stěžovatelky předcházející předání předvolání k veřejnému zasedání, že nebude-li kontaktní, půjde o vyhýbání se trestnímu stíhání s možností vzetí do vazby, opět za situace, kdy stěžovatelce nebylo sděleno žádné obvinění.

22. Jen pro úplnost Ústavní soud poukazuje na skutečnost, že po podání ústavní stížnosti Krajský soud v Ústí nad Labem (usnesením č. j. 4 To 105/2023-66 ze dne 12. dubna 2023) zrušil usnesení okresního soudu ukládající stěžovatelce ochranné léčení, přičemž odmítl zánik zmocnění zástupkyně odložením věci a uzavřel, že i zástupkyni měl být doručen návrh státního zástupce i předvolání k jednání okresního soudu (odst. 8 – 10).

VI. Závěr

23. Vydání příkazu k zatčení stěžovatelky je nezákonné, a proto Ústavní soud z výše uvedených důvodů ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl a příkaz k zatčení zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu pro porušení práva na osobní svobodu zakotveného v čl. 8 odst. 1, 2 a 4 Listiny a v čl. 5 odst. 1 a 2 Úmluvy.

24. Výše uvedené okolnosti vedou Ústavní soud k závěru, že navrhovaná aplikace § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu je namístě, a proto přiznal stěžovatelce náhradu nákladů řízení vzniklých v řízení před Ústavním soudem. Celková výše náhrady nákladů řízení sestává z úhrady odměny za zastupování advokátem v rozsahu dvou úkonů právní služby po 3 100 Kč [§ 9 odst. 3 písm. g) ve spojení s § 7 advokátního tarifu] a z paušální částky náhrady hotových výdajů za dva úkony právní služby po 300 Kč (§ 13 odst. 3 advokátního tarifu). Lhůta určená okresnímu soudu k náhradě nákladů řízení byla stanovena podle § 160 odst. 1 o. s. ř. ve spojení s § 63 zákona o Ústavním soudu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 11. července 2023

Pavel Šámal
předseda senátu